

Igénytelen levél egy igényes kiállításról

Kedves Barátom!

Úgy gondolom: családát kell okoznom, nem eléghetem ki kívánságodat. Megkértél, hogy miután nem tudsz Budapestre jönni, számolj meg néked arról a kiállításról, melyet „A szecesszió Magyarországon” címen rendeztek az Iparművészeti Múzeumban, és természetesen bíráljam is meg mindjárt azzal a szigorúsággal, amit kötelességem mondta el egy ilyen polgári stílusirányzattal szemben. Még azt is hozzátettem, amint határozottságodhoz és igényességedhez illőnek tartottam, nehogy félrevezessen engem bírálatomban bizonyos részrehajlás, vagy rokonszenv olyan alkotók tekintetében, akiket ugyan magad is nagy művészeknek tartasz, de akik, amint írtad, a divatnak behódolva beleszártak a dekadencia mocsarába.

Nos, azonnal megmondom, hogy őszinte tisztelem kifejezését soha sem tudom elhallgattatni a nagy alkotóerő láttán. És még akkor sem vállalkozom bizonyos rokonszenveim letagadására, ha nem is nagynak nevezhető művekről, hanem csupán ilyenek kísérőjelenségeiről van szó. Mindjárt megértesz — és talán meg is bocsátasz. Egész gyermekkoromat, egész ifjúságomat betöltötte azoknak az irodalmi műveknek a szeretete, amelyeknek külső köntösét, címlapját, tipográfiáját az úgynevezett szecesszió formálta. Ady Endre versei, Móricz Zsigmond novellái, első regényei, vagy akár Gábor Andor Mireó-fordítása emlékezetemben teljesen összeforrott külső megjelenési formájukkal. Hogyan is ítélem elavultnak, dekadensnek azt a címlapot például, amelyet az oly igényes Balázs Béla a könyve számára szépnek talált?

Nem tudom már, ki mondta, hogy a könyvek szeretete ésvált jár bizonyos fetisizmussal. Nos, megvallom, bűnömöt: nemesek az írásokat, az irodalmi műveket, de magukat a könyveket is szeretem. És természetesen veszem, ha azok külsejükben is magukon viselik keletkezésük nyomait, grafikai ízlésének a nyomát. Igaz, hogy könyvtáram legjobban hozzáférhető polcán Ady Endrének bibliapapírra nyomott mai ízlésűket olyannyira kielégítő, egyszerű, sima egészvázsonba kötött „Összes versei”-t tartogatom. De nem tagadom, hogy mindig némi izgalom jár át, ha kezembe veszem valamelyik kötetének „szecessziós” első kiadását.

Ime, e megjegyzéseket kellett elmondanom előljáróban, ama kiállításról szólva, melynek előcsarnokában az első vitrinben ott találtam a Falus Elek és társai által tervezett címlapokat. És a továbbiakban miként tegyek eleget az általad előírt szigorúság követelményének, ha a kiállítás falain ott láthattam Rippl Rónai mesternek csodálatos színekben ma is frissen ragyogó szőnyegét, a virágerdőben, hatalmas gesztenyefalevelek lombsátora alatt álló „Piros ruhás nő”-jét, vagy húsz évvel később készült olajfestményét, az itt szinte ellenpárként ható, megbabonázó „Bányai Zorkát fekete ruhában”? S a példákat folytathatnám. Hiszen a két Rippl-Rónai mű keletkezési dátuma: 1898 és 1918 között létrejött remekművekből, ilyen, vagy olyan okból, de jogosan, melyik haladó művésznünk alkotása nem kerülhetett volna be a kiállításra? Hogy nem került be: azt nyilván elsősorban helyhiány okozta. Örülünk a néhány képeknek, elsősorban Kernstok üvegablakterveinek, a kevés szobornak, és a megfelelően képviselt éremművészet darabjainak, amelyek között oly szívesen láttuk Beck Ö. Fülöp ismert és méltatlanul elfeledett és mellőzött, kiváló Murányi Gyuláéit.

De hiszen ez a levél inkább lelkendezés, mint kritika! S eddig úgy hiszem, jogosan is az. Hanem hát nevének em-

lítésén kívül nem sok szó esett a szecesszióról, így boszszankodhatsz, és ebben is igazad van. Korántsem akarom megkerülni a „kényes” kérdéseket, ne hidd. Csak jelezni kívántam, hogy a nagy mesterek alkotásai s a megrázó, ifjúkori élmények soha sem torzulnak el attól, ha belehelyezük őket keletkezésük milliójébe. Ne várj tőlem képrombolást. Anatole France-szal tartok, aki bizony sajnálkozott, hogy az antik istenek szobrai buzgó apostolok szétzúzták, és széthasogatták a pogány oltárokat.

De ki sajnálkozna azon, ha az oltáralakú szecessziós „öltözőszekrényeket” széthasogatnák? A kuriózumok kedvelői s a művészettörténészek nyilván. Másokról nem nagyon hiszem. Ahogy úgy elnéztem a kiállítás csodálkozóit és nevetelőit! S ehhez még tudnod kell, hogy a kiállítás rendezői lehetőleg szépnek tartott darabokat válogatnak össze. S eleve kihagyták azokat, amelyekben a szecessziós irányzatok formái oly gyakorta ízléstelen túlzásokba torzulnak. S ezzel ki is alakították a tárlat eléggé „visszafogott” jellegét.

Persze, egy stílust nem a torzításokba szaladó túlzások képviselik a legmegfelelőbbben. Hanem ez általános érvényű megállapítás — éppen a szecesszió tekintetében — némileg elveszti igazságát. A szecesszió irányzataiban ugyanis kétségtelenül fellelhető olyan áramlat, mely a különösséget, a műtárgyak egyediségét, az igények különbségét túlzásba kívánta hajtani. S mivel a szecesszió általában nagyobb közönséghez kívánt fordulni, szélesebb rétegek igényét kívánta felkelteni, a kapitalista társadalom úgynevezett vezető körén kívül bizonyos mértékig elcsúszásra is törekedett. A törekvés pedig a kevésbé nemes anyagok felhasználásához és fokozott formatorzulásokhoz is vezetett. Persze, antagonisztikus erők hatottak és a szecesszióban általában igen ellentétes elemek, tendenciák és igények folytak egymással és önmagukkal küzdelmet. Amint Dobrovits Aladár a kiállítás főrendezője megállapította: „Ellentéteket látunk itt, olyan ellentéteket, amelyek végső fokon a kor társadalmának ellentétei: a kétféle kultúra ellentéte, amely egy stílus egészében is, egyes alkotók életművében is, sőt gyakran egyes művekben is megnyilatkozhat”.

Észrevetted: a szecesszió irányzatairól szoltam az imént. A kiállítás nem „magyarazza” meg ezeket, nem is választja túlságosan szét, inkább az eredmények bemutatására törekszik. S amikor a kiállítás címét megállapították, nyilván arra gondoltak, hogy a legszélesebb nézőközönségnek bemutassák a különböző eredetű, különböző nemzetiségű irányzatok magyarországi jelentkezését mind eredeti külföldi darabokban, mind a magyar művészekre gyakorolt hatásában. Így fonódnak azután össze a milléniumi historizmus pompázatosága után a forradalmi évekig a szecesszió magyarországi jelentkezésében a különböző külföldi irányzatok: a Ruskin, Morris és Walter Crane nevéhez fűződő angol törekvések alkotásai és hatásai a szecesszió nevét felöltő németországi irányzatéival, mely nálunk legfőképpen a bécsi változatban gyakorolt közvetlen befolyást. De fellelhetünk némileg a német szecesszióhoz, vagy az angol bútortervezéshez hasonló francia hatást is. Illetve a fémművesség és a kerámia tekintetében a francia iparművészek közvetlen bemutatását, valamint a skandiná-

vokét is. Egy-egy közös jegyet feltehetően mindegyik irányzatokban, együtt, vagy töredékesen: előszeretettel a hullámvonalak, erős kontúrok, stílizált levél és virágformák, különleges hatású, átvilágított opálos üveganyag vagy színes mázak, nagymintájú, színteltek ható textiliák felhasználása iránt. Talán mégis azok határozzák meg helyesen a szecesszió lényegét, akik arra utalnak, hogy — amint neve is mutatja — elszakadást jelent, elszakadást a múlt század vég akadémizmusától, és ugyanekkor egy törekvést is a „Gesamtkunstwerk” megalkotására. Egy új stílus alkotására, amelyben egyként közreműködnek az építészek, képzőművészek és a különböző iparművészeti ágak alkotói.

Éppen ezért a kiállítás lényeges hiányosságának kell tartanunk, hogy az építőművészetet, mely hazánkban éppen a szecesszió stílusjegyeiben oly gazdagnak mondható, nem mutatta be. Mondjam-e még, hogy az egyes, egymástól elszakított darabok, illetve műtárgy-sorozatok bemutatását helyes lett volna egykét teljes interió összeállításával élelni? Nyilvánvaló, hogy szuggesztívebb tette volna a hatást azokra a nézőkre, akik a stílusirányzatokkal most ismerkednek meg.

Megvallom, nem nagyon tudok egyetérteni azokkal a megjegyzésekkel, melyek szerint a szecesszió érdeme, hogy az itt, a kiállításon bemutatott érdekes vagy fantasztikus díszítményű műtárgyak lerombolták a hamis bálványokat, emberközelségre hozták a művészetet. Az igazi művészet sohasem volt távol az embertől, s a szecesszió legalább annyi hamis bálványt emelt — ha már ragaszkodunk e kifejezéshez — mint bármelyik előző stílus. Más kérdés, hogy legjobban tendenciáiban volt-e demokratikus törekvés. Valóban volt. (Erre mutat egyébként a magyar szecesszió egyik a népművészeti elemekkel való összefonódása, amelyre a kiállítás csak gyengén utal.) Teoretikusai arról ábrándoztak, hogy a művészet erejével az emberiséget szebb, jobb élethez segíti. Ennyiben elgondolásukat a humanizmus múlt század végi, e század eleji polgári-kispolgári megjelenési formájának tekinthetjük. De tudjuk, hogy a megvalósítás a szocializmus feladata. A szocializmus világa, művésze, lakáskultúrája számára pedig a szecesszió immár a lefűtött múlté. Kiállításokon, múzeumokban és könyvtárakban a hagyományokat megillető tisztelettel szemléljük alkotásait.

MURÁNYI-KOVÁCS ENDRE